

Matuszewski, Adam

"Mapa w pracy historyka. Materiały XIX Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii, Wrocław 10-12 września 1998 r.", pod red. Teresy Bogacz, Beaty Konopskiej, Wrocław-Warszawa 1999 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 45/2, 138-140

2000

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

do pełnego opisu ówczesnej literatury. Zasadniczą część bibliografii stanowią hasła osobowe pisarzy polskich, wśród których obok czołowych nazwisk literatury polskiej są autorzy jednej książki czy wiersza, obok autorów niezależnych i zbuntowanych występują twórcy zasłużeni dla władzy i polityki kulturalnej. Autorzy bibliografii, zrywając z wąsko rozumianą koncepcją bibliografii odsyłającej jedynie do innych książek i tekstów w czasopismach, poszerzyli adnotację, w ramach poszczególnych działów i poddziałów zastosowali chronologiczny układ prezentacji materiału, rozwiązali pseudonimy autorskie, obok tekstów ściśle literackich uwzględnili również relacje dokumentalne, eseistykę, piarstwo polityczne. Dużą zaletą bibliografii jest także dołączenie do niej obszernego, liczącego ponad sto stron (s. 1041–1156) *Indeksu nazw osobowych*.

Mapa w pracy historyka. Materiały XIX Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii, Wrocław 10–12 września 1998 r. Pod redakcją Teresy Bogacz i Beaty Konopskiej. Wrocław–Warszawa 1999 Polska Akademia Nauk. Instytut Historii Nauki. Urząd Miejski Wrocławia. Biuro Rozwoju Wrocławia. Reto–Art., 262 s. Z *Dziejów Kartografii*. T. 11.

Książka jest zbiorem referatów wygłoszonych na XIX Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii, która odbyła się we Wrocławiu w dniach 10–12 września 1998 r. Otwiera ją artykuł wstępny Zbigniewa Wójcika, w którym została przypomniana postać zmarłego w 1993 r. pierwszego sekretarza Zespołu Historii Kartografii – Zbigniewa Rzepey (1923–1993). Wartość tego artykułu podnosi dołączenie do niego bibliografii prac Zbigniewa Rzepey, w której w osobnych grupach zestawiono jego prace tekstowe oraz wykonane przez niego mapy.

Pozostałe artykuły umieszczono w trzech częściach. W pierwszej części znalazły się artykuły analizujące wartość źródłową dawnych map. W drugiej zestawiono prace rozpatrujące mapę jako sposób wypowiedzi historyka. W trzeciej przedstawiano *Wykorzystanie dawnych map zgromadzonych w zbiorach kartograficznych*. Część pierwszą otwierają referaty Stanisława Alexandrowicza: *Dawna mapa jako narzędzie pracy historyka* oraz Janiny Stosik: *Rękopiśmienne przekazy kartograficzne jako źródło historyczne*. Stanisław Alexandrowicz zwrócił uwagę, iż, za wyjątkiem wojskowości, mapy są słabo wykorzystywane w badaniach historycznych. Odpowiedzialnością za ten stan rzeczy obciążył, między innymi, system kształcenia pokoleń historyków po 1950 r. w oderwaniu od map topograficznych. Przypomnił także fakty likwidacji wielu centralnych zbiorów starszych map oraz utajnienia nowych edycji. Janina Stosik w swoim artykule oparła się na mapach rękopiśmiennych przechowywanych głównie w archiwach, charakteryzując ich wartość źródłową i podając różne przykłady ze zbiorów krakowskich.

Dalsze artykuły zostały poświęcone wybranym typom źródeł kartograficznych. Wśród nich Halina Szulc, w artykule: *Plan rękopiśmienny wsi z początku XIX w. jako źródło historyczne*, zwróciła uwagę na znaczenie planów wsi w odtworzeniu przemian krajobrazu wiejskiego. Z kolei Janusz Gołaski i Maria Janowska we wspólnym artykule: *Dawna mapa w pracy historyka geodezji*, przypominając różnice pomiędzy kartografią a geodezją, zwrócili uwagę na odmienność języka mapy od języka geodezji. Natomiast Wolfgang Kreft z Instytutu Herdera w Marburgu w niemieckojęzycznym artykule: *Historische Luftbilder Schlessens als Quelle der landes geschichtlungen Forschugen und der regionalen Raum beobachtungen*, zwrócił uwagę na szerokie możliwości wykorzystania zdjęć lotniczych zarówno przez geografów i historyków, jak również przez archeologów i specjalistów od ochrony środowiska. Autor wykazał, że zdjęcia lotnicze przekazują bardziej wiarygodne informacje niż ich przetworzenia kartograficzne. Cennym uzupełnieniem artykułu Wolfganga Krafra są dołączone do niego zdjęcia lotnicze Wrocławia i jego okolic wykonane na przełomie 1944 i 1945 r. Wanda Kononowicz z Wrocławia w artykule: *Dawne plany i mapy w warsztacie historyka architektury i urbanistyki na przykładzie Wrocławia*, zwróciła uwagę na nieodzowność posługiwania się materiałem kartograficznym zarówno w odtwarzaniu dawnego rozwoju przestrzennego miasta, jak i we wszelkim opracowywaniu planów jego rozwoju i dalszej rozbudowy. Wiktor Grygorenko zwrócił uwagę na użyteczność zastosowania map dla syntetyzowania treści zjawisk społeczno-gospodarczych, administracyjnych i innych. Aldona Ertmann, w artykule *Mapy przyrodnicze w „Statystycznym atlasie Królestwa Polskiego” (1840) – geneza, wartości historyczne i współczesne znaczenie źródłowe*, przedstawiła dopiero niedawno udostępnione rękopiśmienne materiały zebrane w 14 tomach p.t. *Prilożenie k statisticeskomu i wojenno-topograficeskomu opisaniu Carstwa Polskiego*, do którego dodatkiem jest *Statystyczny atlas Królestwa Polskiego*. Zbigniew Wójcik w artykule: *O wykorzystaniu dawnych map we współczesnej kartografii sozogeologicznej*, wskazał na przydatność wykorzystania starych map do opracowywania dokumentacji powstających obszarów chronionej przyrody. Piotr Gresner zwrócił uwagę na użyteczność map górniczych dla badań historycznych. Z kolei Dariusz Przybytek, w artykule *Dawne mapy Śląska źródłem regionalnej kartografii historycznej*, dał przegląd zażytków dawnej kartografii śląskiej od XVI do XVIII w., analizując ich przydatność do badań geograficzno-historycznych.

Część drugą, zatytułowaną *Mapa jako sposób wypowiedzi historyka*, otwiera artykuł Beaty Konopskiej: *Ewolucja treści map w polskich atlasach historycznych*, w którym autorka wskazała na wyraźne związki pomiędzy treścią mapy a osiągnięciami badań historycznych, poziomem metod kartograficznych, zainteresowaniami geografii historycznej oraz przemianami historycznymi. W kolejnych referatach Alojzy Zieliński, w artykule *Szkolna mapa historyczna jako*

narracja historyczno-dydaktyczna, omówił specyficzne cechy tego rodzaju narracji oraz przedstawił różnego rodzaju problemy z zastosowaniem map w edukacji szkolnej. Grzegorz Streuhold w artykule: *Szkolna mapa historyczna dokumentem czasu*, omówił szereg wydawnictw kartograficznych i ich kolejnych wydań, wskazując na zmiany ich treści pod wpływem aktualnych wydarzeń, zmian świadomości społecznej, a także ingerencji cenzury. Zaznaczył także, iż w ubiegłych dziesięcioleciach mapa historyczna była również jednym z elementów indoktrynacji młodzieży. Izabela Hajdukiewicz, w artykule: *Kartografia historyczna we Lwowskiej „Książnicy Atlas” i PPWK S.A. Oddział Wrocław*, przedstawiła dorobek kartograficzny obu wyżej wymienionych instytucji. Bolesław Wolny w artykule: *Kartograficzna rekonstrukcja topografii wczesnośredniowiecznego Szczecina* wskazał na rolę, jaką odegrały dawne mapy podczas rekonstrukcji topografii dawnego Szczecina. Teresa Bogacz w artykule: *Kilka uwag o znaczeniu topograficznej transformacji tekstu na przykładzie opisu Śląska z doby Renesansu*, wskazała na użyteczność przenoszenia treści źródeł opisowych na mapy. W dalszych artykułach Henryk Rutkowski przedstawił stan prac nad opracowaniem *Atlasu historycznego Polski XVI w.*; Stanisław Litak omówił *Projekt opracowania wyznaniowej i narodowościowej mapy Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVIII w.*; Peter Jordan z Wiednia poruszył problem obiektywizmu map przedstawiających stosunki etniczne; Bolesław Czechowicz przedstawił swoją refleksję nad „geografią” sztuki Śląska i możliwościami wykorzystania kartografii jako narzędzia badawczego; Jerzy Ostrowski przedstawił charakterystykę atlasów wydawanych po drugiej wojnie światowej oraz zanalizował stopień uwzględnienia w nich map historycznych.

W końcowej części tomu znalazły się komunikaty przedstawiające wykorzystanie dawnych map zgromadzonych w konkretnych zbiorach kartograficznych.

Moralny wymiar choroby, cierpienia i śmierci. Pod redakcją Bożeny Płonki-Syroki. Wrocław 1999 Wydawnictwo Arboretum, 126 s. Studia z Dziejów Kultury Medycznej. T. 2.

Większość artykułów zawartych w książce została przygotowana na konferencję zorganizowaną przez wrocławską filię Instytutu Historii Nauki PAN. Książka dzieli się na dwie części. Jak zaznaczono we Wstępie, na którą składa się pięć artykułów autorstwa Franciszka M. Rosińskiego, Janusza Czarnego, Wiesława Sudera, Jarosława Barańskiego i Bogdana Roka, *Książka ma ułatwić odtworzenie elementów świadomości społecznej w zakresie problematyki cierpienia, choroby i umierania, które były podstawą i punktem odniesienia koncepcji medycznych typowych dla okresu poprzedzającego wystąpienie w pełnym nasileniu procesu medykalizacji choroby.* Autorzy próbują ukazać problematykę